

Strategija ohranjanja narave in varstva naravne dediščine v gozdu in gozdnem prostoru v skladu z zakonom o gozdovih in s predlogom programa (trajnostnega) razvoja gozdov v Sloveniji

A Strategy of Nature Conservation and the Protection of Natural Heritage in the Forest and Forest Space in Accordance with the Forestry Act and the Proposal of the Program of (Long-term) Development of Forests in Slovenia

Franc FERLIN*

Izvleček

Ferlin, F.: Strategija ohranjanja narave in varstva naravne dediščine v gozdu in gozdnem prostoru v skladu z zakonom o gozdovih in s predlogom programa (trajnostnega) razvoja gozdov v Sloveniji. *Gozdarski vestnik št. 9/1995*. V slovenščini, cit. lit. 9.

Avtor v prispevku navaja določila obeh temeljnih državnih aktov za usmerjanje ravnanja z gozdovi: Zakona o gozdovih in Programa razvoja gozdov v Sloveniji (še v fazi predloga), ki določajo ohranjanje narave in varstvo naravne dediščine. Ugotavlja, da sta oba dokumenta prežeta s skrbjo po ohranjanju narave, kot je to za slovensko gozdarstvo značilno že več kot stoletje. Navedeno govori v prid odločitvi, da bi novoustanovljeni Zavod za gozdove Slovenije kot javna gozdarska služba opravljal tudi nekatere dodatne operativne naloge s področja varovanja narave.

Ključne besede: varovanje narave, gozdarstvo, Zakon o gozdovih, Program razvoja gozdov v Sloveniji

1 UVOD 1 INTRODUCTION

Gozdovi simbolizirajo Slovenijo. Pokrivajo več kot polovico (54%) slovenske krajine in so skupaj z gozdnatim prostorom njena bistvena prvina. Prostorsko so najpomembnejši element naše naravne in kulturne krajine in zaradi tega zelo po-

* mag. F. F., dipl. inž. gozd., državni sekretar, MKGP, Parmova 33, Ljubljana

Synopsis

Ferlin, F.: A Strategy of Nature Conservation and the Protection of Natural Heritage in the Forest and Forest Space in Accordance with the Forestry Act and the Proposal of the Program of (Long-term) Development of Forests in Slovenia. *Gozdarski vestnik No. 9/1995*. In Slovene, lit. quot. 9.

The provisions of the two basic state Acts regarding the directing of forest managing: the Forestry Act and the Program of Forest Development in Slovenia (still in the proposal stage), which define nature conservation and the protection of natural heritage, are cited in the article. It has been established that the care of nature conservation permeates both documents, which has been characteristic of Slovenian forestry for more than a century. The established fact speaks well for the decision that the newly founded Forestry Institute of Slovenia as a public forestry institution should also perform some additional operative tasks in the field of the protection of nature.

Key words: nature protection, forestry, Forestry Act, Program of Forest Development in Slovenia

membna naravna vrednota. Slovenija je s tolikšnim deležem gozdov tretja najbolj gozdnata država v Evropi. V primerjavi z gozdovi v drugih evropskih državah so naši gozdovi mnogo bolje ohranjeni in imajo precej bolj pestro naravno zgradbo. Podobno velja za našo gozdnato krajino.

Ohranjenost in pestrost (drobnozrnatost) slovenskih gozdov in (gozdnate) krajine je vsekakor posledica naravnih dejavnikov, vendar pa tudi pozitivnega odnosa našega, posebno kmečkega človeka, do gozda v preteklosti. Ohranjenost in pestrost gozdov

je vsekakor tudi rezultat dolge (100-letne) tradicije sonaravnega ter malopovršinskega gospodarjenja z gozdovi, torej načrtnega in skrbnega – naravoohranjevalnega gospodarjenja. S to tradicijo sovpada tudi začetek načrtnega naravovarstva v Sloveniji – z izločitvijo prvih pragozdnih rezervatov na Kočevskem pred dobrimi 100 leti (leta 1892).

Večina gozdov v Sloveniji je v zasebni lasti, lastniška razdrobljenost pa je izredno velika. To je resničnost tudi, ko govorimo o ohranjanju narave in varstvu naravne dediščine. Prav skrbno gospodarjenje z zasebnimi gozdovi, ob hkratnem ohranjanju njihove pestrosti, je zato še posebno pomembno. Zato predstavlja težišče vsega strokovnega delovanja in prizadevanj gozdarjev. Zakon o gozdovih tako predvideva enovito strokovno usmerjanje ohranjanja in razvoja vseh gozdov – ne glede na lastništvo. Zanj je zadolžena javna gozdarska služba, organizirana v Zavodu za gozdove Slovenije (skupaj 824 delavcev javne gozdarske službe in 39 lovcev, dozdaj 92% zasedena).

Zakon o gozdovih zagotavlja sonaravno in večnamensko gospodarjenje z vsemi gozdovi, v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot, trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter ohranjanje in pospeševanje njihovih funkcij.

S sonaravnim gospodarjenjem, ki je prilagojeno naravnim zakonitostim in upošteva lastništvo gozdov ter temelji na trajnosti gozda in njegovih funkcij, lahko dosežemo potrebno sozvočje ekoloških, socialnih in gospodarskih interesov, ob sočasnem ohranjanju narave gozda in njegovih posebnih znamenitosti/redkosti. Sonaravno gospodarjenje z gozdovi, ki je razvito v Sloveniji, je torej ena redkih dejavnosti, ki organsko povezuje ohranjanje narave in varstvo njene dediščine ter gospodarsko dejavnost. Temelji na negi gozda in omogoča krepitev biološke in ekološke stabilnosti gozdnih ekosistemov. Edino sonaravno gospodarjenje pa lahko sočasno ohranja naravne populacije rastlinskih in živalskih vrst in celo pospešuje naravno (biološko) pestrost. O tem se vsekakor lahko prepričamo kar v naših gozdovih samih, posebno če jih (morda iz

ptičje perspektive) primerjamo z gozdovi naših (zahodnoevropskih) sosedov.

Trajnostno gospodarjenje (*"Sustainable Management"*), ki pa ni nujno tudi sonaravno (*"Close-to Nature Management"*) in ohranjanje (*"Conservation"*) gozdov, sta sedaj postala tudi splošni evropski usmeritvi. Tej usmeritvi se je poleg Slovenije – s podpisom Konvencije o biološki pestrosti (Rio 1992), Alpske konvencije (Dunaj 1993) ter Strasbourških in Helsinških resolucij o varstvu gozdov v Evropi (Helsinki 1993) pridružila večina evropskih držav. Pomemben napredek k uresničevanju obvez in usmeritev na področju biološke pestrosti pa naj bi prinesla vseevropska strategija biološke in krajinske pestrosti, dokument, ki so ga v oktobru 1995, v imenu vlad 50 evropskih držav, podpisali ministri za okolje v Sofiji.

2 IZHODIŠČA ZA OHRANJANJE NARAVE IN VARSTVO NARAVNE DEDIŠČINE V ZAKONU O GOZDOVIH

2 CONCEPTS REGARDING NATURE CONSERVATION AND THE PROTECTION OF NATURAL HERITAGE IN FORESTRY ACT

2.1 Temeljni cilj zakona

2.1 Basic Goal of the Act

Naravovarstveni značaj gozdarstva in zakona o gozdovih, omenjen v uvodu, izhaja že iz temeljnega cilja zakona (1. člen): **"zagotovitev sonaravnega ter večnamenskega gospodarjenja v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot, trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter uresničevanje njihovih funkcij"**. Gre torej za celovit ekosistemski koncept sonaravnega gospodarjenja z gozdom ter sočasnega ohranjanja narave, ki ga npr. danes kot princip sektor-ske integracije ohranjanja narave zasledimo tudi v predlogu vseevropske strategije o biološki in krajinski pestrosti.

2.2 Opredelitev funkcij gozdov

2.2 The Definition of Forest Functions

Med temeljne vloge gozda, ki ponazarjajo pomen gozdov pri ohranjanju narave

in varovanju našega okolja, prištevamo zlasti vlogo gozda kot temeljnega ogrodja krajine, edinega večjega ohranjenega ostanka narave, ki je življenjski prostor številnih avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst in pomemben dejavnik pri iskanju stikov človeka z naravo. Konkretno so naravovarstvena izhodišča določena v posameznih funkcijah gozdov (3. člen). Zakon o gozdovih posebej opredeljuje tako ekološke (varovanje gozdnih zemljišč in sestojev, hidrološka, biotopska ter klimatska funkcija), socialne (zaščitna funkcija – varovanje objektov, rekreacijska, turistična, poučna, raziskovalna, higienskozdravstvena funkcija, funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja, obrambna ter estetska funkcija) kot tudi proizvodne (lesnoproizvodna, pridobivanje drugih gozdnih dobrin ter lovnogospodarska funkcija). Ovrednotenje funkcij gozdov je temelj načrtovanju usmerjanja razvoja gozdov, ohranjanju in varstvu ter gospodarjenju z gozdovi.

2.3 Načrtovanje v gozdu in gozdnem prostoru

2.3 Planning in the Forest and Forest Space

Gozdnogospodarsko in gozdnokrajinsko načrtovanje (*"Forest management" in "Forest landscape planning"*), ki je med drugim neizogibna podlaga tudi operativnemu naravovarstvu, je določeno v 10. členu zakona. Slednji predvideva, da se v splošnem delu gozdnogospodarskega načrta območja (med drugim) določijo funkcije gozdov in njihovo ovrednotenje, na podlagi bioloških kazalnikov pa tudi usmeritve za ohranjanje oziroma vzpostavitev naravne avtohtone sestave gozdnih življenjskih združb ter razmerje med divjadjo in njenim okoljem, kar je podlaga za izdelavo lovskogojitvenih načrtov območij.

V prostorskem delu gozdnogospodarskega načrta območja (in enote) se prevzamejo območja, ki so razglašena za varovalni gozd oziroma za gozd s posebnim namenom z zakonom, in (med drugim) določijo tudi območja gozdov s posebnim namenom, kjer je izjemna poudarjenost funkcij gozdov v širšem ali lokalnem interesu, ter določijo območja,

pomembna za ohranitev prosto živečih živali. S tem so dani temeljni okvirji prostorskemu planu (krajinskemu načrtu) oziroma v njegovem okviru npr. načrtom varstva naravne dediščine.

V lovskogojitvenem načrtu območja (12. člen) se v skladu z zakonom na podlagi ugotovljenih bioloških kazalnikov usklajenosti divjadi z njenim okoljem in ob upoštevanju usmeritev iz splošnih delov gozdnogospodarskih načrtov območij določijo cilji in usmeritve ter ukrepi za ohranitev populacij divjadi in za zagotovitev naravnega ravnotežja med divjadjo in okoljem.

Smernice in dela za sočasno ohranjanje in pospeševanje ekoloških in socialnih funkcij se določijo celo na detajlni (izvedbeni) ravni v gozdnogojitvenem načrtu po posameznih gozdnih ekosistemih oziroma njihovih delih (13. člen). Potrebni gozdnogojitveni in gozdnovarstveni ukrepi za njihovo ohranjanje in pospeševanje (npr. biološke pestrosti) pa se lastniku gozda po poprejšnjem svetovanju določijo celo v odločbi v upravnem postopku (17. člen).

Dodatni ukrepi oziroma dela, ki so potrebna zaradi zagotovitve posamezne izjemno poudarjene socialne funkcije v gozdu, ki ni razglašen za gozd s posebnim namenom (npr. ekocelice, habitati), pa se določijo s pogodbo med lastnikom takega gozda in državo oziroma lokalno skupnostjo (46. člen). V pogodbi se določijo lastniku gozda tudi višina odškodnine za zmanjšano lesnoproizvodno funkcijo in višina povračila za izvedbo v pogodbi določenih del.

In nenazadnje, minister, pristojen za gozdarstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za okolje in prostor, ter ministrom, pristojnim za varstvo naravne oziroma kulturne dediščine, predpiše vsebino (omejenih) načrtov za gospodarjenje z gozdovi, roke in podrobnejši postopek sprejemanja splošnih delov gozdnogospodarskih načrtov ter način spremljanja njihovega izvajanja (13. člen).

2.4 Ohranjanje habitatov

2.4 Conservation of Habitats

36. člen zakona o gozdovih določa, da se morajo v skladu s splošnimi deli gozd-

nogospodarskih načrtov v gozdovih ohranjati oziroma ponovno vzpostavljati habitati vseh avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst. V gozdovih s spremenjeno sestavo gozdnih življenjskih združb se mora postopno ponovno vzpostavljati njihova naravna sestava. Številčnost populacij avtohtonih vrst prosto živečih živali v gozdnem ekosistemu pa mora zagotavljati biološko ravnotežje ter ne sme ogroziti razvoja gozda ali preprečevati uresničevanja ciljev gospodarjenja z njim.

2.5 Gozdovi s posebnim namenom

2.5 Forests of Special Purpose

Gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, se razglasijo za gozdove s posebnim namenom (44. člen). Gozdovi s posebnim namenom so tudi gozdovi na območjih, ki so razglašena za naravne znamenitosti po predpisih o varstvu naravne dediščine.

2.6 Naravne znamenitosti in redkosti v gozdu

2.6 Natural Objects of Interest and Curiosities in the Forest

Naravne znamenitosti oziroma redkosti v gozdu oziroma v gozdnem prostoru (44. člen) so gozdna drevesa s premerom nad 120 cm in gozdna drevesa z izjemnimi botaničnimi, dendrometričnimi, biotopskimi ali oblikovno estetskimi lastnostmi ter deli gozda, ki so posebno pomembni za ohranitev posameznih avtohtonih rastlin ali prosto živečih živali, in se zavarujejo po predpisih, ki urejajo varstvo naravne dediščine. Zakon o gozdovih torej na področju varstva naravne dediščine uvaja še dodatno zavarovano kategorijo naravnih znamenitosti oziroma redkosti v gozdu (ekocelice, habitati) in zagotavlja njihovo varstvo tudi zunaj (večjih) zavarovanih območij.

3 STRATEGIJA OHRANJANJA NARAVE IN VARSTVA NARAVNE DEDIŠČINE V PREDLOGU PROGRAMA RAZVOJA GOZDOV

3 A STRATEGY OF NATURE CONSERVATION AND THE PROTECTION OF NATURAL HERITAGE IN THE PROPOSAL OF THE PROGRAM OF FOREST DEVELOPMENT

3.1 Splošna izhodišča

3.1 General Concepts

Naravovarstveno naravnost in vsebino programa razvoja gozdov določa že zakon o gozdovih (7. člen), ki pravi, da se s Programom razvoja gozdov in Sloveniji določijo nacionalna politika sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, umeritve za ohranitev in razvoj gozdov ter pogoji za njihovo izkoriščanje oziroma večnamensko rabo. Njegov sestavni del je tudi program ohranitve in gospodarjenja z živalskim svetom v gozdnem prostoru, kjer se določijo splošne usmeritve za gospodarjenje s prostoživečimi živalmi ter za ohranitev in izboljšanje njihovih življenjskih razmer.

Program razvoja gozdov temelji tudi na enajstem poglavju Agende 21, sprejete na Konferenci Združenih narodov o okolju in razvoju (UNCED) v Rio de Janeiru leta 1992, ki nalaga državam podpisnicam, da pripravijo nacionalni gozdarski akcijski program za gospodarjenje, ohranitev in trajnostni razvoj gozdov, ki mora biti povezan z drugimi rabami prostora. Program razvoja gozdov torej tako kot zakon o gozdovih temelji na načelih trajnosti, sonaravnosti in biološke pestrosti, celovitega ohranjanja in varstva gozdov ter njihove večnamenske vloge in rabe.

3.2 Dolgoročni cilji sonaravnega gospodarjenja z gozdovi

3.2 Long-term Goals of Close-to Nature Forest Managing

(1) Ohranitev in trajnostni razvoj gozdov v smislu njihove biološke pestrosti ter vseh ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij, med drugim:

- ohranitev in krepitev bioekološke stabilnosti gozdnih ekosistemov in trajnostno ter sonaravno ravnanje z njimi;

- ohranjanje in vzpostavljanje rastlinske in živalske pestrosti ter varovanje redkih ali ogroženih vrst in ekosistemov v gozdu, pa tudi ohranjanje in vzpostavljanje primernega življenjskega okolja za vse avtohtone vrste prosto živečih živali;

- ohranjanje in krepitev varovalne vloge gozdov itd.

(2) Ohranitev naravnega okolja in ekološkega ravnotežja v krajini (krajinske pestrosti), med drugim:

- ohranitev primerne gozdnatosti v vseh slovenskih krajinah in preprečevanje drobljenja gozdnih površin;

- ohranitev, vzpostavitev in oblikovanje gozdnih robov ter skupin drevja, posameznih dreves, obvodnega gozdnega rasta, protivetnih pasov in omejkev zunaj gozda;

- skrb za ohranitev in razvoj naravnih ekosistemov nad zgornjo gozdno mejo;

- skrb za ohranitev in razvoj vodnih ekosistemov v gozdnem prostoru itd.

3.3 Strategija ohranjanja in razvoja gozdov v prostoru

3.3 Strategy of Conservation and Development of Forests Within the Space

Pri usmerjanju razvoja krajine je treba:

- skupaj z drugimi uporabniki prostora izdelati načrte ohranjanja in trajnostnega razvoja krajine (krajinske pestrosti);

- izdelati izhodišča in merila za ohranitev nepogrešljivih ostankov gozdov, skupin ter posameznih dreves v krajini, hkrati pa je treba zaradi številnih splošno koristnih učinkov gozdov preprečevati drobljenje ostankov gozdov v nižinskih predelih;

- izdelati usmeritve za delo s skupinami drevja in posamičnim drevjem zunaj gozda ter izdelati predloge za renaturacijo z naravnimi prviniami revne krajine;

- na podlagi študij ranljivosti okolja izdelati načrte za ohranitev in varovanje ekosistemov nad zgornjo gozdno mejo.

Pri usmerjanju razvoja gozdov s poudarjenimi ekološkimi in socialnimi funkcijami je treba:

- preprečiti rabe gozdov, ki bi ogrozile trajnostni razvoj gozdov in njihovih funkcij;

- izdelati prostorske načrte poudarjenosti funkcij in določiti usmeritve, ukrepe in omejitve za gospodarjenje na območjih s

posameznimi izjemno poudarjenimi funkcijami;

- izdelati merila za določitev varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom;

- izločiti posebej vredne habitate za živali oziroma predele, ki so posebej pomembni za ohranitev biološke pestrosti v gozdu in krajini in prilagoditi gospodarjenje z gozdom njihovi vlogi;

- ohraniti in pospeševati naravno sestavo in pestrost drevesnih vrst ter upoštevati naravni sukcesijski razvoj gozdne vegetacije;

- prepuščati ekološko zelo ranljive sestojne na ekstremnejših rastiščih naravnemu razvoju (razen nujnih sonaravnih sanacij);

- določiti varstvene režime za izjemno poudarjeno dediščinsko-varstveno funkcijo in omejitve pri sonaravnem gospodarjenju z gozdovi, pri posameznih objektih naravne dediščine pa zagotoviti njihovo popolno varovanje, itd.

3.4 Program ohranitve in gospodarjenja z živalskim svetom v gozdnem prostoru

3.4 The Program of Conserving of and Managing the Animal World within the Forest Space

Vsaka populacija prosto živečih živali je enkrat in neponovljiv genski zaklad določenih lastnosti in značilnosti živalske vrste, zato jo je treba ohraniti in (ob)varovati v njenem življenjskem prostoru. Populacija vsake vrste prosto živeče živali in njen življenjski prostor sta neločljiva celota, zato naj bo tudi njuno obravnavanje celovito.

Ohranitev vseh prosto živečih živalskih vrst in njihovega naravnega življenjskega okolja mora temeljiti na kakovostnem načrtovanju upravljanja s populacijami kot sestavnemu delu načrta za gospodarjenje z gozdovi. V kulturni krajini so okrnjeni naravni samoregulacijski mehanizmi, s katerimi naravni ekosistemi vzdržujejo dinamična naravna ravnotežja med vsemi svojimi sestavnimi deli, zato je v takih okoliščinah nujno človekovo poseganje v populacije (lov).

Posegi v populacije prosto živečih živali in v njihovo življenjsko okolje morajo temeljiti na analizah stanja vegetacije in živalskih populacij, zato je treba zagotoviti

redno in celovito spremljanje (monitoring) njihovega stanja. Za ohranitev pestrosti živalskega sveta je potrebno ohranjanje in pospeševanje raznovrstnosti naravne zgradbe gozda, zlasti ohranjanje plodonosnih drevesnih in grmovnih vrst ter ustreznega števila sušic in drevesnih dupel.

Za naravovarstvene namene naj se dosedanje površine gojitvenih lovišč vključijo v načrtovana zavarovana območja, v skladu s priporočili Mednarodne zveze za ohranitev narave (IUCN), ki državam priporoča, naj posebej zavarujejo 11 – 13% površine za ohranitev življenjskega prostora prosto živečih divjih živali.

3.5 Varstvo voda v gozdnem prostoru

3.5 Water Protection Within the Forest Space

Zaradi velike gozdnatosti v Sloveniji, blagodejnega vpliva gozda na vodne razmere in dejstva, da v gozdu izvira večina naših vodotokov, ima gozd izjemno pomembno vlogo tudi pri preskrbi z vodo, pri uravnavanju vodnega odtoka in pri vplivu na vodo kot biotop za številne oblike življenja.

V gozdnem prostoru bi se zato javna gozdarska služba v prihodnje morala vključiti v (sonaravno) upravljanje in gospodarjenje z vodo in vodnimi ekosistemi kot enakopravni soudeleženeec.

3.6 Varstvo naravne dediščine v gozdnem prostoru

3.6 The Protection of Natural Heritage Within the Forest Space

V gozdu je veliko redkih ekosistemov in posameznih vrst, ki jih je treba posebej varovati. Gozdarstvo je z oblikovanjem gozdnih rezervatov in varovalnih gozdov ter z izločitvijo posebno pomembnih habitatov za prosto živeče živali že opravilo pomembno nalogo.

Ker so gozdarski strokovnjaki **dobro ekološko izobraženi** in so **ustrezno terensko organizirani**, je smotno, da se **varstvo naravne dediščine in upravljanje zavarovanih območij v gozdnem prostoru, v skladu s strategijo varstva narave, v operativnem pogledu zaupa**

tudi javni gozdarski službi. Takšno je tudi priporočilo Državnega zbora RS z dne 29. 6.1995.

Najpomembnejše usmeritve:

- zagotovitev popolnega varstva gozdnih rezervatov (zakonska zaščita in po potrebi odkup);
- zagotovitev popolnega varstva gozdov I. in II. kategorije po IUCN in razglasitev za gozdove s posebnim namenom;
- ureditev evidenc s področja naravne dediščine v gozdnem prostoru;
- določitev površin varovalnih gozdov in gozdov s poudarjeno naravovarstveno in ekološko vrednostjo ter izdelava strokovnih podlag za njihovo zakonsko zaščito;
- izločitev manjših površin gozdov (ekocelic, habitatov) in posameznega drevja z namenom ohranjanja in povečevanja biološke pestrosti gozdnega prostora;
- sodelovanje gozdarstva pri izdelavi strokovnih in zakonskih podlag za razglasitev naravnih parkov in drugih zavarovanih območij;
- izdelava programa za vključitev Zavoda za gozdove Slovenije v izvajanje operativnih naravovarstvenih nalog v gozdnem prostoru ter v upravljanje zavarovanih območij (v skladu s sklepom Državnega zbora RS).

3.7 Lastništvo gozdov

3.7 Ownership of Forests

Zaradi javnega interesa za ohranitev in razvoj gozdov in njihovih funkcij želi država povečevati delež javnih gozdov predvsem tam, kjer so splošno koristne funkcije posebno poudarjene (varovalni gozdovi in gozdovi s posebnim namenom – gozdni rezervati, gozdovi v osrednjih območjih narodnega parka in gozdovi, ki so razglašeni za naravne znamenitosti, rekreacijski gozdovi v okolici mest, gozdovi v okolici vodnih virov itd.). Država si bo zato prizadevala za postopen odkup teh gozdov (posebno rezervatov, gozdov v parkih in naravnih znamenitostih), poleg tega pa bo iz priložkov (rente) od gospodarjenja odkupovala tudi lesnoproizvodne gozdove, s čimer se bo postopno povečeval delež javnih gozdov.

3.8 Načrtovanje sonaravnega gospodarjenja za gozdovi in gozdnim prostorom

3.8 The Planning of Close-to Natural Managing of Forests and Forest Space

Program razvoja gozdov v Sloveniji določa, da mora biti vsebina prostorskih delov gozdnogospodarskih načrtov, ki je opredeljena v zakonu o gozdovih in v podzakonskih predpisih, obvezna strokovna podlaga krajinskim načrtom in drugim načrtom s področja urejanja prostora. Na ta način bi bila lahko tudi pri urejanju prostora celovito upoštevana izhodišča trajnostnega razvoja in ohranjanja naravnih virov.

3.9 Ohranitev in razvoj kmetij in podeželja

3.9 Preservation and Development of Farms and the Countryside

Pri določanju ciljev in ukrepov za gospodarjenje s kmečkimi gozdovi je treba upoštevati, da je gozd del kmetije, zato moramo na kmetijo gledati celostno in pri tem upoštevati ekološki, socialni in gospodarski vidik ter kmetiji priznati njeno vlogo pri vzdrževanju kulturne krajine. Na kmetijah je treba med drugim pospeševati razvoj storitvenih dejavnosti, povezanih z gozdom ter privlačnostjo gozdnate krajine in podeželja (npr. ekološki turizem, turizem na kmetiji ipd.).

3.10 Naloge javne gozdarske službe

3.10 The Tasks of the Public Forestry Service

Javna gozdarska služba skrbi za ohranjanje in sonaravno usmerjanje razvoja vseh gozdov v Sloveniji, ne glede na lastništvo. Zaradi njene strokovne usposobljenosti za sonaravno gospodarjenje z obnovljivimi naravnimi viri ter njihovo ohranjanje in teritorialne organiziranosti je smotno, da opravlja tudi naloge s področja varstva narave. Naloge javne gozdarske službe je zato treba v sodelovanju s službami za varstvo narave tudi formalno razširiti na področje operativnega naravovarstva in na upravljanje zavarovanih ob-

močij. Zagotoviti pa je vsekakor treba zadostno proračunsko financiranje javne gozdarske službe v njenem optimalnem obsegu, vključujoč tudi dodatna sredstva (in kadrovske okrepitve) za opravljanje dodatnih nalog s področja naravovarstva. Zavod za gozdove Slovenije bi tako kot samostojni javni zavod delno financiralo tudi Ministrstvo za okolje in prostor.

3.11 Inšpekcija v gozdovih in gozdnem prostoru

3.11 Inspection in Forests and in the Forest Space

Zaradi zagotovitve enotne obravnave nedopustnih primerov ravnanja z gozdom mora biti inšpekcijska služba oblikovana celovito (skupna gozdarska, lovška in ribiška inšpekcija) in skupaj z inšpekcijo v okviru ministrstva za okolje in prostor nadzirati ves naravni prostor. Doseči je treba, da bi inšpektor na terenu hkrati opravljal gozdarski, lovski, sladkovodni ribiški in naravovarstveni nadzor v gozdnem prostoru in ga za to ustrezno dodatno izobraziti.

3.12 Gozdarsko izobraževanje in kadri

3.12 Forestry Education and Trained Specialists

Strokovnjak javne gozdarske službe mora biti usposobljen za sonaravno usmerjanje razvoja gozdov in celotne gozdnate krajine, za gospodarjenje z ekosistemi nad zgornjo gozdno mejo, za gospodarjenje z divjadjo in drugimi prosto živečimi živalmi, za varstvo naravne dediščine in za upravljanje zavarovanih območij, za revitalizacijo degradiranega sveta, za razvijanje okolju prijaznega turizma in rekreacije na prostem ter za naloge na področju urbanega gozdarstva.

Za uspešno uveljavitev doktrine sonaravnega gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri in njihovega ohranjanja tudi na drugih področjih bi bilo nujno organizirati tudi podiplomski študij (specialistični, magistrski, doktorski in postdoktorski) kot interdisciplinarni študij. Prav tako pa bi bilo potrebno tovrstno usmeritev tudi zunaj

gozdarstva uvesti že na dodiplomski ali celo na srednješolski stopnji izobraževanja. Brez tega temeljne usmeritve na tem področju, čeprav so zapisane v konvencijah, resolucijah in strategijah (biološke in krajinske pestrosti) še dolgo ne bodo uresničljive.

3.13 Raziskovalna dejavnost v gozdarstvu

3.13 Research Activities in Forestry

Raziskovalna dejavnost v okviru ciljnega programa GOZD v celoti podpira predstavljeno strategijo, saj temelji na naslednjih temah:

- sonaravno gospodarjenje z gozdovi, kakovost drevja in lesa v sonaravno grajenem gozdu;
- gozdni rezervati, biološka pestrost gozdnih ekosistemov, prosto živeče živali v gozdnem ekosistemu in krajini;
 - celostni informacijski sistem in integralni monitoring gozdnih ekosistemov, proučevanje vloge in pomena energijskih tokov v gozdnati krajini;
- krajinsko-ekološka tipizacija gozdnate krajine in vloga gozda v (re)vitalizaciji kulturne krajine, narava in zakonitosti funkcij gozda itd.

3.14 Sistem financiranja v gozdarstvu

3.14 Financing System in Forestry

Naravnost gozdarskega dela proračuna je usklajena s strategijo sonaravnega gospodarjenja ter ohranjanja in varstva gozdov (narave). Program razvoja gozdov na podlagi zakona uvaja celovit sistem financiranja oziroma sofinanciranja iz proračuna. Poleg sredstev za javno gozdarsko službo zagotavlja sredstva za sofinanciranje ekološke in socialne vloge gozdov, povračila za zmanjšanje donosov iz varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom ter prispeva lastnikom gozdov k stroškom gospodarjenja z gozdom.

Država tako v celoti financira zlasti dela za preprečevanje ali zmanjšanje negativnih motenj v delovanju gozda in dela v varovalnih gozdovih v hudourniških območjih,

sofinancira pa gozdnogojitvena in gozdnovarstvena dela ter dela za vzdrževanje življenjskega okolja prosto živečih živali, nego (redčenje) gozda, sonaravno premeno gozdov v zasebnem sektorju itd. Višina sofinanciranja narašča z vrsto ukrepov (ukrepi, ki več doprinesejo k izboljšanju pestrosti gozdov, imajo večji delež sofinanciranja) in s poudarjenostjo funkcij gozdov (kjer je npr. dediščinsko varstvena funkcija izjemno poudarjena, je delež sofinanciranja višji). Sistem financiranja se izvaja na podlagi programa vlaganj v gozdove, ki ga pripravlja in koordinira Zavod za gozdove Slovenije, ter zagotavlja, da se lahko uresničuje na ravni posameznih lastnikov gozdov.

Delež proračuna za uresničevanje programa trajnostnega in sonaravnega razvoja ter ohranitve gozdov, vključno z vzdrževanjem gozdnih cest, v letu 1995 znaša le 0.11% proračuna RS (0.03% BDP), kar pa je šele slaba tretjina optimalnega programa (0.37% proračuna oziroma 0.09% BDP), ki naj bi ga uresničili v letu 2000. Glede na optimalni program pa bi bilo že v letu 1996 potrebnih najmanj 40% proračunskih sredstev več kot v letu 1995. Uresničenje programa razvoja gozdov, ki ga bo predvidoma še letos sprejel parlament, pa je v materialnem smislu vsekakor odvisno od splošne strategije in prioritete trajnostnega razvoja in ohranjanja biološke pestrosti v Sloveniji, ki pa je, žal, še nimamo in je gotovo še nekaj časa ne bomo imeli.

4 SKLEP

4 CONCLUSION

Večina slovenskih gozdov in gozdne krajine je relativno zelo dobro ohranjena. Po merilih IUCN zadostuje pogojem od 4. do 6. kategorije varovanja. Nekateri strokovnjaki celo menijo, da bi lahko kar večino Slovenije uvrstili v te kategorije varovanja. Intenziviranje kmetijstva pri nas namreč doslej še ni povzročilo takšnih velikopovršinskih posledic v smislu siromašenja biološke pestrosti, kot se je to zgodilo marsikje po Evropi. S stališča kriterijev bi bila torej mogoča (formalna) razglasitev

teh zavarovanih kategorij (zavarovanih območij) na večjem delu površine Slovenije.

100-letna tradicija sonaravnega gospodarjenja in ohranjanja gozdov ter naravovarstva v gozdarstvu, izločeni gozdni rezervati (ca.10.000 ha), med njimi tudi pragozdovi, izločeni varovalni gozdovi (59.000 ha), precejšnja ohranjenost in pestrost vseh drugih gozdov, "novi" zakon o gozdovih in predlog programa (trajnostnega) razvoja gozdov, dajejo gozdarstvu značaj naravoohranjevalne in naravovarstvene dejavnosti. Javna gozdarska služba v Zavodu za gozdove Slovenije bi zato lahko zelo racionalno, kot obstoječa naravoohranjevalna služba, opravljala tudi nekatere dodatne operative naravovarstvene naloge, skladno s priporočilom Državnega zbora RS. Vendar pa bo potrebno dodatne naloge (razširitev njene dejavnosti) tudi formalizirati v zakonu, kajti za zdaj ostajajo Zavodu za gozdove Slovenije le naloge s

področja varstva naravne (in kulturne) dediščine, določene v zakonu o gozdovih.

LITERATURA

1. IUCN-CNPPA 1994: Parks for life: Action for protected areas in Europe, IUCN, Gland, Švica in Cambridge, V. B. 154 s.
2. Pan-European biological and landscape diversity strategy, osnutek, Economic and Social Council, 30 s.
3. Predlog Programa razvoja gozdov v Sloveniji – druga obravnava, Poročevalec št. 6/95, z Amandmaji Vlade, maj 1995
4. Strategija varstva narave v Sloveniji (v. 2.0), 1994, MK, ZVRNKD, Ljubljana, 1994, 35 s.
5. UNEP, 1992: Convention on Biological Diversity, (5 June 1992), Rio de Janeiro, 24 s.
6. Ustanavljanje in upravljanje naravnih parkov v Sloveniji. MOP, UVN, 1995, 12 s.
7. WRI, IUCN, UNEP, 1992, Global Biodiversity Strategy, 244s.
8. Zakon o gozdovih (Ur. l. št. 30/93)
9. Zakon o naravni in kulturni dediščini, Ur. l. SRS, št. 1/81

Foto Lado Kutnar: Smrekova draga v Trnovskem gozdu

